

SERGEY YESENIN ASARLARINING MIFOLOGIK MAZMUNI

Bo'riyeva Muhabbat Oynazarovna

BuxDU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sergey Yesenin asarlarining mifologik mazmuni ilmiy – nazariy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: faol ta'sir, ijodkorlik, rassom siymosi, muammolar, talqin qilish, an'analar, yodda tutmoq, taxmin qilish, mif, mifologiya va hokazo.

XX asrda mifga bo'lgan qiziqish ancha barqaror bo'lib, bu turli sohalarda: adabiyotda, falsafada, ilmiy fanlarda – etnografiyada, psixologiyada, filologiyada – tilshunoslik va adabiyotshunoslikda, antropologiyada va boshqalarda mif mavzusining rivojlanishida o'z aksini topdi. Bunday qiziqishning natijasi mif va mifologik talqinlarning ko'pligi edi. 1996-yilda chop etilgan adabiy ma'lumotnomada “mif” va “mifologik tanqid” mavzusidagi taqriz maqolalari muallifi B. Kuznetsov yozadiki, mifning qarama-qarshi talqinlari nafaqat terminologik chalkashlikka, balki uning fikricha, mif tushunchasining deformatsiyasiga ham olib keladi. U bunday deformatsiyaning sababini mif tushunchasining yo'l qo'yib bo'lmaydigan kengayishida ko'radi, bu esa, o'z navbatida, uni “transtarixiy” tushunish natijasida paydo bo'lgan¹.

S.Yesenin dunyosining mifologik surati doirasidagi dunyo va inson munosabatlarining asosini Sofiya dunyoqarashi tashkil etadi. Bu munosabatlar mifologik qahramonning dunyo bilan aloqasi haqidagi mifologik syujetda ochib berishni talab qiladi.

XIX asrda antropologik va naturalistik mifologik maktablar qiyosiy etnografiya va qiyosiy tilshunoslik usullaridan foydalangan holda ongning arxaik shakllari va arxaik matnlarni o'rganib, ilmiy etnografiya va folklorshunoslikka asos solganini tan olishimiz mumkin.

E. Meletinskiy “Afsona poetikasi” asarida 20-asrda yozuvchi va rassomlarning mifga ongli va ongsiz murojaatini “remitologizatsiya” jarayoni – mifni estetika darajasida ham tushunish tendentsiyasi deb ataydi, bu esa neomifologik matnlarning yaratilishiga olib keladi².

S. Yesenin mifida mif yaratuvchisi (shartli qilib aytganda, yozuvchi obrazining yaxlit idrokini tashkil etuvchi “jamoatchilik fikri”) va mif qahramoni (S. Yeseninining mifologik qiyofasi – ijodi, taqdiri birligida)garchi ular har doim to'la-to'kis harakat qilishsa-da har xil.

Badiiy matnda mif yaratuvchisi va mif qahramoni o'rtasidagi bog'liqlik (shaxsiy ma'nolar rivoji dinamikasi birligida), bizning nuqtai nazarimizdan, badiiy adabiyot muallifi va biografik asar muallifining lirik qahramon bilan munosabatlari darajasida (adabiy kategoriyalarda), ularning matn muallifining o'zaro bog'liqligi kabi o'zaro bog'liqligini aniqlash mumkin.

Shunday qilib, badiiy muallif, biografik muallif, lirik qahramon, motiv, syujet va boshqalar shaxs mifologiyasini o'rganishda biz tomonidan dunyoning mifologik surati doirasidagi semantik munosabatlar “prizmasi” orqali tekshiriladi. Bizning fikrimizcha, yozuvchining tarjimai holi va xulq-atvoridagi faktlar dunyoning mifologik rasmidagi qadriyat aloqalari haqida ham gapirishi mumkin. 1990-yillarda K.Azadovskiy S. Yesenin haqidagi jamoaviy g'oyalarning mifologik

¹ .Кузнецов В. Убийство Сергея Есенина. Мифы и действительность// Наш современник, 1995. № 12. С.182-218

² .Мелетинский Е. Поэтика мифа. М.: Наука, 1976. 408 с.

mazmuni masalasini ko'tarishga urinib, mifologik va afsonaviy yolg'on, uydirma g'oyalarni belgilab berdi. "Yesenin, xayoliy va asl yoki uzoq vaqtdan beri ma'lum bo'lgan yangi narsalar" maqolasida tadqiqotchi hikoyaning qisqacha variantini berdi. U o'z xulosalarini chiqargan materialni aniq belgilab oldi, ammo uning mantig'iga asoslanib, u Yeseninshunoslikda rivojlangan va "jamoatchilik fikri" ga faol ta'sir ko'rsatgan ijodkorlik va rassom siymosi muammolarini talqin qilish an'alarini yodda tutgan deb taxmin qilish mumkin.

Shunday qilib, S. Yesenin obrazi va uning ijodiga baho berish qadriyatning tasdiqlanishiga (yoki rad etilishiga), ya'ni uning u yoki bu darajadagi haqiqati, haqqoniyligi, hayotiylik xususiyati va ahamiyatini san'atning o'zi, umuman milliy madaniyat doirasida tasdiqlashga aylanadi.

Fanda jamoaviy miflar ijtimoiy-psixologik tadqiqot predmeti hisoblanadi. Ko'pincha bu asarlar psixologiyada rivojlangan jamoaviy ongsizlik kontseptsiyasiga - inson psixikasining universal obrazli tuzilmalar ko'rinishidagi dunyo haqidagi jamoaviy g'oyalarni o'z ichiga olgan sohasiga asoslanadi.

Yoshligida S. Yesenin 32 ta she'r yaratdi (bular fanga ma'lum bo'ldi), ulardan ikkitasi "Shoir" (1910-1912 va 1912) dasturiy nomli, bundan tashqari, "Kasal o'ylar" (1911-1912) she'rlar turkumi, shu jumladan 16 she'r. U maktabning adabiy to'garagida qatnashadi, tolstoyizmga qiziqadi, ko'chib o'tgandan keyin do'stlari bilan faol xat yozadi, 1912 yildan oilasidan uzoqlasha boshlaydi va 1913 yildan moliyaviy mustaqil bo'ladi. S. Yesenin shoirning ideal qiyofasini aks ettiruvchi dasturiy she'rlar yozishi bilan bir qatorda, u, biz o'ylaganimizdek, hayotda munosib namuna bo'ldi, do'stlar yordamiga ham murojaat qiladi.

S. Yeseninining maksimalistik pozitsiyasi ("idealist", "jamiyat raqibi"), uning poetikasining o'ziga xos xususiyatlari, uslubi va so'z boyligi, shu jumladan uning maktublarida ("halokatli taqdirning zarbasi", "buzg'unchilikning tartibsizligi" va boshqalar) uning ijodining dastlabki davridagi ijod haqida gapirishga imkon beradi.

Bizning fikrimizcha, mifologik darajada S. Yeseninining 1910-1913 yillardagi asosiy hayotiy vazifalari, uning o'zini shoir sifatida tushunishiga asoslanib, dunyoni belgilash (dunyoning rasmini ko'rsatish), unda o'z o'rnini topish o'z qiyofasi bilan namoyon bo'lish tabiiy intilishlariga bo'ysundirilgan edi. U tayangan ishqiy an'alar va tolstoychilik "inson va dunyo" o'rtasidagi qiymat munosabatlari tizimini ongli va oqilona qurish bilan bog'liq edi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Кузнецов В. Убийство Сергея Есенина. Мифы и действительность// Наш современник, 1995. № 12. С.182-218
2. Мелетинский Е. Поэтика мифа. М.: Наука, 1976. 408 с.